

Jens Kristiansen

GRUNDLÆGGENDE ARBEJDSRET

4. udgave

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Jens Kristiansen
Grundlæggende arbejdsret

4. udgave, 1. oplag

© Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2016

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse af
eller kopiering fra denne bog eller dele heraf
er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt
uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copy-Dan.

Tryk: Toptryk, Gråsten

Printed in Denmark 2016

ISBN 978-87-574-3608-2
E-bog ISBN 978-87-574-9941-4

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Gothersgade 137
1123 København K

Telefon: 39 13 55 00
e-mail: forlag@djoef.dk
www.djoef-forlag.dk

Indholdsfortegnelse

Forord	15
DEL 1. Det arbejdsretlige systems grundstruktur	
KAPITEL 1. Det arbejdsretlige system	19
1. Det lønnede arbejdsforhold	19
1.1. Ansættelsesforhold og andre arbejdsforhold	19
1.2. Lønmodtager- og arbejdsgiverbegrebet	21
2. Det arbejdsretlige regelgrundlag	23
2.1. De kollektive aftalerelationer	23
2.1.1. Den overordnede lovramme	23
2.1.2. Hovedaftalernes særlige rolle	26
2.2. Løn- og arbejdsvilkår	28
2.2.1. Den ansættelsesretlige lovgivning	28
2.2.2. Overenskomstens regulerende funktioner	30
2.3. Sikkerhed og sundhed på arbejdspladsen	33
3. Det arbejdsretlige processystem	35
3.1. Arbejdsretten og de faglige voldgiftsretter	35
3.1.1. Arbejdsretten	35
3.1.2. Faglige voldgiftsretter	36
3.2. De almindelige domstole	38
3.2.1. Ansættelsesretlige tvister	38
3.2.2. Arbejdsmiljøtvister	40
3.3. Administrative tvistnævn	41
4. Arbejdsret som juridisk disciplin	43
4.1. Arbejdsrettens forskellige deldiscipliner	43
4.2. Arbejdsrettens samspil med andre retsområder	45
4.3. Oversigt over bogens indhold	46

KAPITEL 2. Arbejdsret på det offentlige arbejdsmarked	49
1. Det offentlige arbejdsmarkeds særpræg	49
2. Det offentliges arbejdsgiverpligter	50
2.1. Det almindelige arbejdsretssystem	50
2.1.1. Overenskomstansættelsens stigende udbredelse	50
2.1.2. Arbejdsretlige reglers anvendelse	52
2.2. Det særlige tjenestemandssystem	55
2.2.1. Tjenestemandsslovgivning	55
2.2.2. Kollektive tjenestemandsaftaler	58
2.2.3. Det tjenestemandretlige processystem	59
3. Det offentliges myndighedspligter	60
3.1. Sagligheds- og lighedskrav	60
3.2. Sagsbehandlingskrav	63
3.2.1. Afgørelsessager	63
3.2.2. Sanktionering af formelle mangler	64
3.3. Processuelle spørgsmål	67
3.3.1. Den processuelle kompetencedragning	67
3.3.2. Folketingets Ombudsmand	68
3.4. Offentlighed i forvaltningen	69
3.4.1. Aktindsigt i personalesager	69
3.4.2. Offentligt ansattes ytringsfrihed	72
KAPITEL 3. Arbejdsrettens internationale aspekter	75
1. Arbejdsret i internationalt perspektiv	75
1.1. Arbejdsrettens nationale forankring og særpræg	75
1.2. Nationale særpræg og internationalt samarbejde	77
2. Den Europæiske Union (EU)	78
2.1. EU-rettens særlige karakter	78
2.2. Fri bevægelighed i EU's indre marked	80
2.2.1. Arbejdskraftens fri bevægelighed	80
2.2.2. Fri etableringsret for virksomheder	84
2.2.3. Fri udveksling af serviceydelser	85
2.3. Harmonisering af løn- og arbejdsvilkår	89
2.3.1. Grundlæggende rettigheder	89
2.3.2. Direktiver	92
2.3.3. Europæiske aftaler	98
2.4. Koordinering af de nationale beskæftigelsespolitikker	100

3. Europarådet	102
3.1. Den europæiske menneskerettighedskonvention (EMRK)	103
3.2. Den europæiske socialpagt (ESP)	106
4. Den Internationale Arbejdsorganisation (ILO)	107
4.1. ILO-systemet	107
4.2. ILO's grundlæggende konventioner	109

DEL 2. Grundregler for overenskomstforholdet

KAPITEL 4. Det kollektive overenskomstforhold	113
1. Det kollektive overenskomstbegreb	113
1.1. Overenskomstens parter	113
1.2. Overenskomstens indhold og form	114
1.3. Arbejdsgiver- og lønmodtagerrelationer	116
2. Etablering af overenskomstforhold	118
2.1. Generelt om overenskomstsyste	118
2.2. Organisationsoverenskomster	118
2.2.1. Hovedaftaler	119
2.2.2. Overenskomster	121
2.3. Virksomhedsoverenskomster	122
3. Overenskomstens forpligtende virkninger	125
3.1. Den særlige pligt- og rettighedskonstruktion	125
3.2. Overenskomstpogter ved virksomhedsoverdragelse	127
4. Overenskomstens anvendelsesområde	129
5. Overenskomsters ophør	132

KAPITEL 5. Arbejdsgiverens ledelsesret og samarbejdspligt	135
1. Arbejdsgivers ledelsesret	135
1.1. Ledelsesrettens indhold	135
1.2. Personalemæssige dispositioner	137
1.3. Arbejdets udførelse og arbejdstidens placering	139
1.4. Reglementer	140
1.5. Kontrolforanstaltninger	142
2. Samarbejdsudvalg og medarbejderindflydelse	145
2.1. Samarbejdsudvalg	145
2.2. Almen informations- og høringspligt i forhold til medarbejderne	147
2.3. Medarbejderrepræsentation i selskabsbestyrelser	150

3.	Tillidsrepræsentanter og lokalaftaler	151
3.1.	Tillidsrepræsentanter	151
3.2.	Lokalaftaler	153

KAPITEL 6. Konfliktret og fredspligt

1.	Konfliktret og fredspligt som grundprincipper	157
2.	Konfliktret ved overenskomstforhandlinger	158
2.1.	Arbejdskonflikters lovlige formål	159
2.1.1.	Lovligt fagligt formål	159
2.1.2.	Konkurrerende overenskomstkraft	161
2.2.	Lovlige kampformer	162
2.2.1.	De grundlæggende kampmidler	162
2.2.2.	Sympatikonflikter	163
2.2.3.	Faglige aktiviteter i tilknytning til konflikten ..	164
2.3.	Konfliktens omfang og virkninger	165
2.4.	Formkrav til arbejdskonflikter	166
2.5.	Arbejdskonflikters retsvirkninger for de involverede	167
3.	Mægling og lovindgreb i arbejdskonflikter	169
3.1.	Statens Forligsinstitution	169
3.1.1.	Forligsinstitutionens kompetence og beføjelser ..	169
3.1.2.	Mæglingsforslag og afstemningsregler	171
3.1.3.	Sammenkædning af mæglingsforslag	172
3.2.	Lovindgreb i arbejdskonflikter	174
4.	Fredspligt i overenskomstperioden	175
4.1.	Fredspligt som generel norm	175
4.2.	Organisationernes og medlemmernes fredspligt	177
4.2.1.	Den forpligtede kreds	177
4.2.2.	Lønmodtageres fredspligt	177
4.2.3.	Arbejdsgiveres fredspligt	179
4.3.	Undtagelser fra fredspligten	180
4.3.1.	Overenskomstmæssige forudsætninger	180
4.3.2.	Sympatikonflikt og strejkearbejde	182
4.3.3.	Arbejdsvægring ved betalingsstandsning og farligt arbejde	184
4.4.	Retsvirkninger af fredspligtbrud	185

KAPITEL 7. Det fagretlige processystem

1.	Organisationernes egen konfliktløsning	187
1.1.	Organisationernes forhandlingspligt	187
1.2.	Organisationernes råderet	189

2.	Arbejdsretten	190
2.1.	Hovedsagstyper	190
2.2.	De almindelige domstoles inkompetence	192
2.3.	Procesparter	193
2.4.	Dommersammensætning	194
2.5.	Procesform	195
3.	Faglige voldgiftsretter	197
3.1.	Retsgrundlag og sagsområde	197
3.2.	Sammensætning og procesform	200
3.3.	Voldgiftslignende nævn	201
3.4.	Enkeltmedlemmers subsidære søgsmålsret ved domstolene	202
4.	Bodsansvar ved overenskomstbrud	205
4.1.	Betingelser for bodsansvar	205
4.2.	Organisationsansvar for medlemsbrud	206
4.3.	Udmåling af bod	207

DEL 3. Det individuelle ansættelsesforhold

KAPITEL 8. Ansættelsesforholdets retsgrundlag

1.	Den individuelle aftale	213
2.	Overenskomstens regulerende funktioner	215
2.1.	Generelt om overenskomstens betydning for ansættelsesforholdet	215
2.2.	Både arbejdsgiver og lønmodtager er overenskomstforpligtet	216
2.3.	Overenskomstforpligtet arbejdsgiver og udenforstående lønmodtager	217
2.4.	Arbejdsgiver uden overenskomst	220
3.	Love for særlige lønmodtagergrupper	222
3.1.	Generelt om lovgivning for særlige lønmodtagergrupper	222
3.2.	Funktionærer	222
3.2.1.	Funktionærbegrebet	222
3.2.2.	Ufravigelige mindsteregler	225
3.2.3.	Procesforum	227
3.2.4.	Aftalebestemt funktionærstatus	228
3.3.	Landbrugsmedhjælpere og sømænd	229
3.3.1.	Landbrugsmedhjælpere	230
3.3.2.	Sømænd	231
3.4.	Elever	232

4.	Love for alle lønmodtagere	234
4.1	Love om enkeltstående arbejdsvilkår	234
4.2.	Lovenes overvejende subsidiære karakter	236
5.	Dagpengelove for lønmodtagere	237

KAPITEL 9. Generelle principper for ansættelsesretlige relationer

1.	Ledelsesretten i ansættelsesforholdet	241
2.	Organisationsfrihed	242
2.1.	Retten til at være medlem af en organisation	243
2.1.1.	Overenskomstmæssigt forbud mod organisationsfjendtlig adfærd	243
2.1.2.	Beskyttelse i medfør af ansættelsesretlig lovgivning	245
2.2.	Retten til at stå uden for en fagforening	246
2.2.1.	Alment om retten til at stå uden for en organisation	246
2.2.2.	Beskyttelsen i medfør af foreningsfrihedsloven ..	247
3.	Diskriminationsforbud	249
3.1.	Kønsdiskrimination	249
3.1.1.	Generelt om kønsdiskrimination	249
3.1.2.	Diskriminationsbegrebet	251
3.1.3.	Bevisbyrde, sanktioner og kontrolorganer	255
3.1.4.	Aktiv ligestillingspolitik og særforanstaltninger ..	258
3.2.	Racediskrimination m.v.	259
3.2.1.	Generelt om de forbudte kriterier	259
3.2.2.	Diskriminationsbegrebet	261
3.2.3.	Bevisbyrde og sanktioner	262
3.2.4.	Undtagelser fra diskriminationsforbuddet	263
3.3.	Aldersdiskrimination	264
3.3.1.	Forbud mod aldersmæssig forskelsbehandling ..	264
3.3.2.	Brug af aldersgrænser	266
3.4.	Handicapdiskrimination	268
3.4.1.	Handicapbegrebet	268
3.4.2.	Tilpasningsforpligtelsen	270
3.4.3.	Bevisbedømmelse og sanktionering	272
4.	Integritetsbeskyttelse	273
4.1.	Persondataloven	273
4.2.	Helbredsoplysningsloven	277

KAPITEL 10. Ansættelse og ansættelsesformer	281
1. Ansættelse af medarbejdere	281
1.1. Valget mellem flere jobansøgere	281
1.2. Indsamling af informationer om jobansøgere	282
2. Valg af ansættelsesform	284
2.1. Valget mellem forskellige ansættelsesformer	284
2.2. Deltidsansættelse	285
2.2.1. Adgangen til at benytte deltidsarbejde	285
2.2.2. Ligebehandling af deltidsansatte	287
2.3. Tidsbegrænset ansættelse	290
2.3.1. Tidsbegrænset ansættelse som ansættelsesform ..	290
2.3.2. Misbrug af tidsbegrænset ansættelse	291
2.3.3. Ligebehandling af tidsbegrænset ansatte	293
2.4. Vikarbureauarbejde	294
2.4.1. Vikarforholdets særegne karakter	294
2.4.2. Vikarens status i forhold til vikarbureauet	296
2.4.3. Vikarens stilling i forhold til brugervirksomheden	298
2.5. Løntilskudsjob	300
3. Skriftligt ansættelsesbevis	302
3.1. Oplysningspligten	302
3.2. Mangelfulde ansættelsesbeviser	304
KAPITEL 11. Løn, arbejdstid og arbejdsfravær	307
1. Løn	307
1.1. Mindsteløn	307
1.2. Lønformer	309
1.2.1. Det private arbejdsmarked	309
1.2.2. Det offentlige arbejdsmarked	313
2. Arbejdstid	314
2.1. De ydre lovmæssige rammer for arbejdstiden	314
2.2. De overenskomstmæssige arbejdstidsregler	317
3. Sygdom	319
3.1. Generelt om kompensation ved sygefravær	319
3.2. Den almene dagpengeret ved sygefravær	320
3.3. Løn under sygefravær	323

4.	Graviditet og barsel	325
4.1.	Den almene dagpengeret	325
4.2.	Lønkomensation	327
4.3.	Børnepasning	329
5.	Ferie	330

KAPITEL 12. Ændringer i og ophør af ansættelsesforholdet 335

1.	Ændringer i ansættelsesforholdet	335
1.1.	Generelt om vilkårsændringer	335
1.2.	Ændringer som led i overenskomstmæssige ændringer ..	337
1.2.1.	Fornyelse af overenskomster	337
1.2.2.	Bortfald af overenskomster	338
1.3.	Virksomhedsoverdragelse	340
1.3.1.	Virksomhedsoverdragelseslovens anvendelsesområde	340
1.3.2.	Lønmodtagers pligter og rettigheder over for erhverver	341
2.	Opsigelse af ansættelsesforholdet	343
2.1.	Varsling af opsigelser	344
2.1.1.	Individuelle opsigelsesvarsler	344
2.1.2.	Varsling ved masseafskedigelser	347
2.2.	Fratrædelsesgodtgørelse	349
2.3.	Urimelige opsigelser	352
2.3.1.	Generelt om rimelighedsstandarden	352
2.3.2.	Medarbejderens forhold	354
2.3.3.	Arbejdsgiverens forhold	356
2.3.4.	Sanktionering af urimelige opsigelser	358
2.4.	Særligt beskyttede lønmodtagergrupper	359
2.4.1.	Gravide og barslende	360
2.4.2.	Tillidsrepræsentanter og andre medarbejdervalgte repræsentanter	361
3.	Ophævelse af ansættelsesforholdet	362
3.1.	Ophævelse af ansættelsesforholdet	362
3.2.	Erstatning for tab i forbindelse med misligholdelsen	364
4.	Parternes stilling efter ansættelsesforholdets ophør	364
4.1.	Parternes gensidige loyalitetspligt	364
4.2.	Erhvervsbegrænsende klausuler	365
4.2.1.	Generelt om ansættelsesklausuler	365
4.2.2.	Særligt om jobklausuler	366
4.2.3.	Særligt om konkurrence- og kundeklausuler ...	367

5.	Lønmodtageres dagpengeret ved ledighed	369
----	--	-----

DEL 4. Arbejdsmiljø og arbejdsskader

KAPITEL 13. Sikkerhed og sundhed på arbejdspladsen	375
1. Arbejdsmiljøforhold	375
2. Den retlige ramme	376
2.1. Den EU-retlige ramme	376
2.2. Arbejdsmiljøloven	378
2.3. Administrative forskrifter	380
2.4. Formaliseret trepartssamarbejde	381
2.5. Kollektive arbejdsmiljøaftaler	383
3. De centrale arbejdsmiljøpligter	385
3.1. Kredsen af forpligtede	385
3.1.1. Arbejdsgivere	385
3.1.2. Virksomhedsledere, arbejdsledere og medarbejdere	385
3.2. Arbejdspladsvurdering	386
3.3. Arbejdets udførelse	388
3.3.1. Generelt om arbejdets udførelse	388
3.3.2. Særligt om det psykiske arbejdsmiljø	389
3.4. Arbejdsstedets indretning	392
3.5. Tekniske hjælpemidler	394
3.6. Stoffer og materialer	395
3.7. Daglig hviletid og ugentligt fridøgn	396
3.8. Børn og unges arbejde	397
4. Det lokale samarbejde om sikkerhed og sundhed	398
4.1. Arbejdsmiljøorganisation	398
4.2. Arbejdsmiljørepræsentanter	399
4.3. Arbejdsmiljøudvalg	400
4.4. Fravigelse ved kollektiv overenskomst	401
5. Tilsyn med arbejdsmiljøet	402
5.1. Det offentlige tilsyn	402
5.2. Organisationernes overtagelse af tilsynet	405
5.3. De ansattes arbejdsvægring	406
6. Sanktioner ved arbejdsmiljøbrud	408
6.1. Arbejdsgivere	408
6.2. Virksomheds- og arbejdsledere	411
6.3. Medarbejdere	412

KAPITEL 14. Arbejdsulykker og erhvervssygdomme	413
1. Økonomisk kompensation ved arbejdsskader	413
2. Arbejdsskadesystemet	415
2.1. Arbejdsskadebegrebet	415
2.1.1. Generelle betingelser	415
2.1.2. Ulykker	417
2.1.3. Erhvervssygdomme	419
2.2. Økonomisk kompensation	423
2.2.1. Generelt om lovens ydelser	423
2.2.2. Særligt om erhvervsevnetab	425
2.2.3. Særligt om varigt mén	427
2.3. Arbejdsgivers sikringspligt	428
2.4. Det administrative system	430
3. Dagpengeret ved arbejdsudygtighed	431
4. Arbejdsgivers arbejdsskadeansvar	432
4.1. Differencekrav efter erstatningsansvarsloven	432
4.2. Ansvarsgrundlag	434
4.3. Årsagssammenhæng	436
4.4. Erstatningsudmåling	438
Forkortelser og henvisninger	441
Litteraturliste	443
Domsregister	447
Sagregister	455

Forord

Siden 3. udgave af Grundlæggende arbejdsret udkom i foråret 2014, er der bl.a. gennemført en ny lov om ansættelsesklausuler og afsagt en række principielle domme af både danske domstole og EU-Domstolen. Hovedsigtet med den foreliggende udgave er at indarbejde denne nye lovgivning og retspraksis i fremstillingen. Der er ikke foretaget ændringer i bogens struktur.

Det er fortsat bogens hovedsigte at fungere som dels lærebogsgrundlag for studerende ved universiteter og andre læreanstalter, dels oversigtsværk for praktikere med behov for en koncentreret og overskuelig indgang til det arbejdsretlige univers.

Jeg takker for de mange værdifulde kommentarer fra undervisere, studerende og praktikere til 3.-udgaven. En særlig tak til ph.d.-studerende Nicole Christiansen for en mere systematisk kommentering af 3.-udgaven.

Alle kommentarer og forslag til forbedringer er som hidtil velkomne på jens.kristiansen@jur.ku.dk.

København, juni 2016

Jens Kristiansen

Grundlæggende arbejdsret giver en samlet fremstilling af det arbejdsretlige system i fire hoveddele med fokus på:

- Grundstrukturen i det arbejdsretlige regel- og processystem, herunder samspillet mellem arbejds- og forvaltningsretlige principper på det offentlige arbejdsmarked og navnlig EU-rettens voksende betydning for dansk arbejdsret (del 1).
- De grundlæggende principper for det kollektive overenskomstforhold, herunder indgåelse, anvendelse og opsigelse af overenskomster, arbejdsgivers ledelsesret og medarbejderindflydelse samt konfliktret og fredspligt (del 2).
- Hovedreglerne om det individuelle ansættelsesforhold, herunder diskriminationsforbud, indgåelse af ansættelsesaftaler, forskellige ansættelsesformer, centrale løn- og arbejdsvilkår samt ændringer i og ophør af ansættelsesforhold (del 3).
- De centrale principper om sikkerhed og sundhed på arbejdspladsen med inddragelse af såvel det arbejdsmiljøretlige system som det arbejdsskaderetlige system (del 4).

Jens Kristiansen er professor i arbejdsret ved Det Juridiske Fakultet ved Københavns Universitet og forfatter til en række arbejdsretlige bøger, herunder Den kollektive arbejdsret fra 2014.

ISBN 978-87-574-3608-2